ಹೊರಟ ಲೋಹಿಯಾ, ಅದು ಮರೆತು ಹೋಗಿ, 'ಯಾಕೋ ಮನಸ್ಸು ಕೆಟ್ಟಿದೆ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆ ವಾರ ಲೋಹಿಯಾ ಮಡಿಕೇರಿ, ಮೈಸೂರು ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಇದ್ದರು.

ಅರವತ್ತರ ದಶಕದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಪ್ರಜಾ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ತಯಾರಾಗಿದ್ದರು. ಲೋಹಿಯಾರ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಶಾಂತವೇರಿ ಗೋಪಾಲಗೌಡ, ಜೆ.ಎಚ್. ಪಟೇಲ್, ಅಬ್ಬಿಗೇರಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪ್ಪ, ಕೋಣಂದೂರು ಲಿಂಗಪ್ಪ ಮೊದಲಾದವರ ಜೊತೆಗೆ ಪಕ್ಷದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಕೂಡ ಅವರ ನೆಚ್ಚಿನ ಗೆಳೆಯರಾಗಿದ್ದರು.

ತಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನದ ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಗೋಪಾಲಗೌಡರು ಲೋಹಿಯಾ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲೇ ಇದ್ದರು. ಲೋಹಿಯಾ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಸೋಷಲಿಸ್ಟ್ ಪಾರ್ಟಿಯಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಲೋಹಿಯಾ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೋಷಲಿಸ್ಟ್ ಪಾರ್ಟಿ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವದ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು; ಮಹಾರಾಜರ ಜಂಬೂ ಸವಾರಿಯನ್ನೂ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಗೋಪಾಲಗೌಡ, ಕೋಣಂದೂರು ಲಿಂಗಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಸಮಾಜವಾದಿಗಳ ಜೊತೆ ಲೋಹಿಯಾ ಕೂಡ ಜಂಬೂ ಸವಾರಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವ ತಂಡದಲ್ಲಿದ್ದರು.

ಆಗ ಕವಿತೆ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕೋಣಂದೂರು ಲಿಂಗಪ್ಪ, 'ಜಂಬೂ ಸವಾರಿಯೋ ಬೊಂಬೂ ಸವಾರಿಯೋ' ಎಂಬ ಪದ್ಯ ಓದಿದರು. ಆಗಿನಿಂದ ಲೋಹಿಯಾ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕೋಣಂದೂರು 'ಕವಿ ಮಹಾರಾಜ್' ಆದರು! ಕೋಣಂದೂರು ಒಮ್ಮೆ ಲೋಹಿಯಾ ಮೇಲೆ ಪದ್ಯ ಬರೆಯಲು ಹೊರಟಾಗ, 'ಲೋಹಿಯಾ' ಎಂದರೆ 'ಲೋಕಹಿತಯಾತ್ರಿ' ಎಂಬ ಬಣ್ಣನೆ ಅವರಿಗೆ ಹೊಳೆಯಿತು! 'ಡಾ. ಲೋಹಿಯಾ' ಎಂಬ ಸುದೀರ್ಘ ಪದ್ಯ ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಗೋಪಾಲಗೌಡ, ಜೆ.ಎಚ್. ಪಟೇಲ್, ವೆಂಕಟರಾಂ ಅವರೆದುರು ಓದಿದ್ದರು.

ಈ ಮೂವರೂ ಆಗ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು; ಹೀಗಾಗಿ 'ನಮ್ಮದು ಗೌಡ್ರು, ಪಟೇಲ್ರು, ಶಾನುಭೋಗರ ಪಕ್ಷ' ಎಂದು ಸಮಾಜವಾದಿಗಳೇ ತಮಾಷೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಿಂತಕ ಎಸ್. ವೆಂಕಟರಾಮ್ ಕೋಲಾರ ಕಡೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಟುಂಬದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ 'ಶಾನುಭೋಗ' ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು! ಸಮಾಜವಾದಿಗಳು ತಂತಮ್ಮ ಜಾತಿಗಳನ್ನು ತಮಾಷೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಕೂಡ ಜಾತಿ ಮೀರುವ, ಜಾತ್ಯತೀತವಾದ ನಡೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಒಮ್ಮೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಶಾಸಕರ ಭವನದಲ್ಲಿ ಕೋಣಂದೂರು ಲಿಂಗಪ್ಪನವರನ್ನು ಲೋಹಿಯಾ ಕೇಳಿದರು: 'ಕವಿ ಮಹಾರಾಜ್! ಕ್ಯಾ ತುಮ್ ಶರಾಬ್ ಪೀತೇ ಹೋ?'

ಕೋಣಂದೂರ್‌ಗೆ ಕೋಪ ಬಂತು. 'ನಹೀ ಸಾಬ್! ಮೈ ಬಿಯರ್ ಪೀತಾ ಹೂಂ' ಎಂದರು.

ಕಾರಣ, ಕೋಣಂದೂರು ಆಗ ಶರಾಬ್ ಎಂದರೆ 'ಸರಾಯಿ' ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದರು; ತನ್ನನ್ನು ಡಾಕ್ಟರ್ ಸಾಹೇಬರು ಸರಾಯಿಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿಬಿಟ್ಟರಲ್ಲ ಎಂದು ಪೆಚ್ಚಾಗಿ ಈ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕೋಣಂದೂರರ ಹಿಂದೀ ಮುಗ್ಧತೆ ಕಂಡು ಲೋಹಿಯಾ ಮನಸಾರೆ ನಕ್ಕರು! ಸಮಾಜವಾದಿಗಳು ತಮ್ಮ ಅತಿಯಾದ ಮದ್ಯಪಾನದಿಂದಾಗಿ ಸಂಜೆಯಾದ ನಂತರ ಜನರಿಂದ ದೂರವಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಲೋಹಿಯಾ ಗಮನಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಕುರಿತು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮದ್ಯಪಾನವನ್ನು ಲೋಹಿಯಾ ಮಡಿ, ನೈತಿಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೇನೂ ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋದಾಗ ತಾನು ಮದ್ಯಪಾನ ಮಾಡುವುದಾಗಿಯೂ ಲೋಹಿಯಾ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಭಾರತದಂಥ ಬಡ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಚಹಾಪಾನ, ಸಿಗರೇಟುಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಏನು ಅರ್ಥವಿದೆ ಎಂದು ಲೋಹಿಯಾರನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರು. ಇದೂ ಸಮಾಜವಾದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದೇ; ಬಡ ಜನತೆಯೊಂದಿಗೆ ಒಂದಾಗಲು ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವೇ ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ 1948ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಆಗಿನಿಂದ ಐದಾರು ವರ್ಷ ಸಿಗರೇಟು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಲೋಹಿಯಾ, ಚಹಾಪಾನವೊಂದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮತ್ತೆ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷ ಸಿಗರೇಟು ಸೇದತೊಡಗಿದ ಲೋಹಿಯಾ, 1955ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸಿಗರೇಟನ್ನು ಪೂರಾ ಬಿಟ್ಟರು. 'ಹೆವಿ ಟೀ ಡ್ರಿಂಕರ್' ಎಂಬ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹಾಗೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡರು! ಲೋಹಿಯಾ ಮದ್ಯಪಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದ್ದ ಮಾತುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ, ಮುಂದೊಮ್ಮೆ ಎಂ.ಡಿ. ನಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿ ನೇತೃತ್ವದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಮಾಜವಾದಿ ಯುವಜನ ಸಭಾ 'ಅತಿಯಾದ ಮದ್ಯಪಾನ'ದ ವಿರುದ್ಧ ಒಂದು ಠರಾವನ್ನೂ ಪಾಸು ಮಾಡಿತ್ತು!

ಲೋಹಿಯಾ ಚಿಂತನೆ ಹಾಗೂ ಗೋಪಾಲಗೌಡರ ಸಖ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ನವ್ಯ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಸಮಾಜವಾದದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಗೋಪಾಲಗೌಡರು ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರರನ್ನು ಲೋಹಿಯಾ ಭೇಟಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಗೋಪಾಲಗೌಡರ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ ಕಂಬಾರರು ತಮ್ಮ 'ಹೇಳತೇನ ಕೇಳ' ಎಂಬ ಖಂಡಕಾವ್ಯವನ್ನು ಲೋಹಿಯಾ ಎದುರು ಹಾಡಿದರು. 'ಈ ಖಂಡಕಾವ್ಯ ವಸಾಹತುಶಾಹಿಯ ಆಗಮನದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು, ಅದರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಗೋಪಾಲಗೌಡರು ಲೋಹಿಯಾಗೆ ವಿವರಿಸತೊಡಗಿದರು.

ಈ ಪ್ರಸಂಗ ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಕಂಬಾರರು ಈ ಜೀವನಚರಿತ್ರಕಾರನಿಗೆ ಹೇಳಿದರು: 'ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದ ಮೊದಲು ನನ್ನ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದೇ ಆಗ ಕಣ್ರಿ! ಆ ತನಕ ನನ್ನ ಪದ್ಯ ವಸಾಹತುಶಾಹಿಯನ್ನು ಟೀಕಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ!' ಲೋಹಿಯಾ ಭೇಟಿ, ಗೋಪಾಲಗೌಡರ ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಂಬಾರರ ಮಹತ್ವದ ಖಂಡಕಾವ್ಯವೊಂದಕ್ಕೆ ರಾಜಕೀಯ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದವು. ಜೊತೆಗೆ, ಇದು ಹಿಮ್ಮುಖ ನೋಟದ ಕವಿಗೆ ಆಧುನಿಕ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮೂಡಿಸಿದ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಸಂದರ್ಭವೂ ಆಗಿತ್ತು.

ಒಂದು ಸಂಜೆ ಶಿವಮೊಗ್ಗೆಯಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೊರಡಲು ಲೋಹಿಯಾ ಕೂತಿದ್ದ ಟ್ರೈನಿನ ಬೋಗಿಗೆ ಗೋಪಾಲಗೌಡರೂ ಹತ್ತಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಾ ಕೂತರು.

'ಗೋಪಾಲ್! ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬನ್ನಿ' ಎಂದರು ಲೋಹಿಯಾ.

'ಸರಿ' ಎಂದು ಗೋಪಾಲಗೌಡರು ಕೂತೇಬಿಟ್ಟರು.

ಗೋಪಾಲಗೌಡರ ಬಳಿ ಟಿಕೇಟೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಜೇಬಿನಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ಕಳಿಸಲು ಬಂದ ಗೆಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಬಳಿಯಿದ್ದ ಐವತ್ತು ಪೈಸೆ, ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ, ಎರಡು ರೂಪಾಯಿ ಸೇರಿಸಿ ಟಿಕೆಟ್ ತಂದು ಗೌಡರ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಲೋಹಿಯಾ ಜೊತೆಗೆ ಗೌಡರು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೊರಟರು!

ಗೋಪಾಲಗೌಡರ ಸುದೀರ್ಘ ಸ್ನಾನ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಂತಕತೆಯಾಗಿತ್ತು! ಒಮ್ಮೆ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಲೋಹಿಯಾ ಉಳಿದಿದ್ದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಗೌಡರು ಸುದೀರ್ಘ ಸ್ನಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಸ್ನಾನದ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟ ಸೋಪಿನ ಪರಿಮಳ ಮನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸುತ್ತುತ್ತಿತ್ತು. ಕೊನೆಗೂ ಗೋಪಾಲಗೌಡರು ಸ್ನಾನ ಮುಗಿಸಿ ಬಂದಾಗ 'ಆವೋ ಜಾಸ್ಮಿನ್ ಆವೋ!' ಎಂದು ಲೋಹಿಯಾ ತಮಾಷೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು.

ಒಮ್ಮೆ ಈ ಭಾಗದ ಅಡ್ಡಾಟದಲ್ಲಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಕೂತಾಗ ಗೋಪಾಲಗೌಡರ ಮೇಲೆ ಲೋಹಿಯಾ ಸಿಟ್ಟಾದರು. ಗೌಡರು ಕಾರಿನ ಡ್ರೈವರನ್ನು ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆಯದೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಡ್ರೈವರುಗಳನ್ನು, ಕಾರ್ಯಕರ್ತರುಗಳನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣದ ನಾಯಕರನ್ನು ಲೋಹಿಯಾ ಎಂದೂ ಕ್ಷಮಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಹೈದರಾಬಾದ್‌ಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ರಮಾಗೆ ಬರೆದ 16 ಮಾರ್ಚ್ 1963ರ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಲೋಹಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಮಾಜವಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಬಗೆಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಿಯ ಇಲ್ಲೂ ರಮಲಿ,

ನಮ್ಮ ಪಕ್ಷವೂ ಅದ್ಭುತವೇ. ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಮೂವರು ನಾಯಕರಿದ್ದಾರೆ: ಬಾಳಪ್ಪ ಕುಂಬಾರರು. ಮುನಿರಾಮ್ ರಾಜು ಚಮ್ಮಾರರು. ಮಲ್ಲಯ್ಯ ಕ್ಷೌರಿಕರು. ಜನರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿದ್ಯಾವಂತರು ಅನ್ನುತ್ತಾರಲ್ಲ, ಆ ಥರದಲ್ಲಿ ಇವರೆಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾವಂತರಲ್ಲ. ಬಾಳಪ್ಪ ಮೆಟ್ರಿಕ್‌ವರೆಗೆ ಓದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವರು ಹತ್ತು 'ಚೌಖಂಭಾ' ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ,